

Оксана Василівна ПЧЕЛІНА,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет внутрішніх
справ, м. Харків)

Віталій Борисович ПЧЕЛІН,
доктор юридичних наук, професор
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків)

ТАКТИКА ДОПИТУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СЕКУСАЛЬНИМ НАСИЛЬСТВОМ

Наголошено, що під час формування методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством, обов'язково потрібно висвітлювати процесуальні та тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Обґрунтовано необхідність виокремлення й характеристики особливостей проведення допиту під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством. Розкрито значення допиту під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством. Зазначено, що процесуальний порядок проведення допиту під час досудового розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень визначений у ст. ст. 223–227, 232, 615 КПК України. З'ясовано, що основною метою проведення допиту є отримання детальних і правдивих показань від допитуваної особи, в мірі її обізнаності. З цією ціллю особа, яка проводить допит, повинна встановити психологічний контакт з

допитуваним. Сформовано криміналістичні рекомендації щодо тактики проведення допиту з урахуванням процесуального порядку проведення допиту; властивих досліджуваних категорії протиправних діянь закономірностей їх учинення та слідоутворення; процесуального статусу допитуваної особи; займаної допитуваним позиції; обсягу обізнаності допитуваної особи з приводу предмета допиту.

Ключові слова: досудове розслідуванням, кримінальні правопорушення, сексуальне насильство, слідча (розшукова) дія, допит, тактика допиту, криміналістичні рекомендації.

Постановка проблеми. Велика кількість інформації як доказового, так і орієнтовного характеру під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі пов'язаних із сексуальним насильством, отримується при проведенні такої вербальної слідчої (розшукової) дії як допит. Названа процесуальна дія є одним із способів отримання такого важливого джерела доказів як показання, в результаті якої фіксуються ідеальні сліди (такі, що збереглись у пам'яті) людини. Крім того, доказове значення отриманих під час допиту відомостей полягає в тому, що такі фактичні дані є підставою для прийняття процесуального рішення слідчим, прокурором, слідчим суддею (у разі долучення копії протоколу до певного клопотання)¹. У зв'язку з чим не можливо уявити жодну криміналістичну методик, в тому числі методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством, без виокремлення в її структурі тактичних особливостей допиту. Наведене підкреслює актуальність питання про визначення особливостей тактики підготовки, проведення та фіксації допиту під час досудового розслідування виокремленої категорії протиправних діянь.

Питання про формування методик розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством, організацію та здійснення досудового розслідування вказаних правопорушень узагалі та тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій зокрема досліджуються на сторінках фахової наукової літератури. Наприклад, вирішенню вказаної проблематики приділяють увагу такі вчені, як: Д.П. Біленчук, Л.В. Дмитрієва, А.В. Журавель, О.В. Задоя, В.О. Лазарєв, В.О. Малярєва, Т.І. Мальована, Т.П. Матюшкова, К.Ю. Назаренко, Г.Ю. Нікітіна-Дудікова, В. Нуджейдат, Д.Г. Паляничко, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько, Є.Є. Шмерецький й інші. Втім, незважаючи на цінний з теоретичного та практичного аспектів внесок названих учених у вирішення важливих теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з розслідуванням кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством, велика кількість питань залишається не вирішеними чи малодослідженими. Приміром, під впливом видозміни механізмів учинення вказаних

¹ Лазарєв В.О. Деякі проблемні аспекти збирання та перевірки доказів під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 3 (79). С. 243.

протиправних діянь, а також інноваційних процесів, своєю чергою, зазнають змін і усталені підходи до визначення тактичних прийомів проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема, допиту.

Метою статті є визначення тактичних особливостей проведення допиту під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством, з урахуванням специфіки механізму вчинення цих діянь, вимог кримінального процесуального законодавства і криміналістичних рекомендацій до тактики допиту.

Виклад основного матеріалу. Процесуальні вимоги до порядку проведення допиту визначені в ст.ст.223–227, 232, 615 КПК України. Зокрема, загальними правилами проведення вказаної слідчої (розшукової) дії є: тривалість допиту не може перевищувати 8 годин на день, при цьому безперервність його проведення не може бути більше 2 годин, а у випадку допиту малолітньої або неповнолітньої особи – відповідно 2 і 1 години; перед допитом допитуваній особі роз'яснюються її права та порядок проведення допиту; свідок попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілий – за давання завідомо неправдивих показань; особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання; за потреби до проведення допиту залучаються спеціалісти, перекладач; у разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви; фіксація допиту може здійснюватися за допомогою технічних засобів, а в умовах воєнного стану фіксування допиту свідка, потерпілого, підозрюваного за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації є обов'язковим; допитувана особа вправі користуватися власними документами та нотатками у випадку, коли її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті; допитуваній особі пропонується за її бажанням викласти свої показання власноручно; в умовах воєнного стану участь захисника під час допиту підозрюваного є обов'язковою; допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря, яким до початку допиту роз'яснюється їхній обов'язок бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання; коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, слідчий, прокурор за клопотанням малолітнього або неповнолітнього чи з власної ініціативи має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або

усунути його від участі у кримінальному провадженні та залучити замість нього іншого законного представника¹.

Основною метою проведення допиту є отримання детальних і правдивих показань від допитуваної особи, в мірі її обізнаності. З цією ціллю особа, яка проводить допит, повинна встановити психологічний контакт з допитуваним. Предмет і тактичні прийоми допиту залежать від багатьох чинників: особливостей механізму вчинення конкретного кримінального правопорушення, кримінально-правової та криміналістичної характеристик окремих різновидів протиправних діянь, процесуального статусу допитуваної особи, займаної допитуваним позиції й обсягу обізнаності.

Зокрема, слід дотримуватися таких правил для успішного проведення допиту:

1) потерпілого: належно підготуватися та ретельно спланувати, які саме запитання ставити під час допиту; чітко усвідомлювати всі фактори, які можуть мати окремий або загальний вплив на потерпілих; від початку мають бути встановлені взаєморозуміння та довіра між слідчим і потерпілою особою; виявляти повагу до потерпілого, яка має супроводжуватися співчуттям, але не жалістю; використовувати оптимальні підходи для мінімізації переживань, які потерпіла особа неминуче відчуватиме під час проведення допиту, дотримуватися принципу щодо запобігання ще більшої шкоди; надавати потерпілій особі вичерпну інформацію щодо її прав та перебігу кримінального провадження; атмосфера в приміщенні, яке використовується для проведення допиту, має бути сприятливою для встановлення контакту з потерпілою особою, без зовнішніх подразників та ізольованою від присутності сторонніх осіб;

2) підозрюваного: однією з умов якісного проведення допиту підозрюваного є його ретельна підготовка; ефективність допиту значно зростає, якщо його проводити негайно після затримання; щодо послідовності проведення допитів підозрюваних, то спочатку необхідно допитувати тих осіб, які, на думку слідчого, будуть давати правдиві показання; якщо кримінальне правопорушення вчинене групою осіб, то, проводячи допит, слідчому доцільно використовувати протиріччя і конфліктні стосунки між окремими учасниками групи; постановка питань повинна бути чіткою і зрозумілою; за необхідності запросити спеціаліста в галузі психології; за допомогою тактичних прийомів установити психологічний контакт з підозрюваним, створити атмосферу взаєморозуміння².

У кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані із сексуальним насильством, під час допиту потерпілого потрібно встановити такі психологічні аспекти: обставини її знайомства та

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2054> (дата звернення: 23.01.2024).

² Методика розслідування торгівлі людьми: альбом схем / О.В. Захарова, О.І. Гарасимів, О.М. Дуфенюк, А.І. Кунтій, С.І. Марко, Є.В. Пряхін. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 63-64, 73-74, 76.

попередніх стосунків з особою правопорушника, частоти зустрічей, наявності спроб схилити майбутню жертву до добровільного статевого акту чи інших дій сексуального характеру, розпусних дій, виготовлення порнографічної продукції, участі у видовищному заході сексуального характеру; місце зустрічі з правопорушником, як вони провели час до вчинення правопорушення, хто був разом із ними або бачив їх разом, як і чому потерпіла опинилася на місці вчинення кримінального правопорушення; чи чинила потерпіла опір і в чому він полягав, чи могли залишитися на місці події, тілі й одягу підозрюваного сліди опору; особливі прикмети, зовнішність і поведінка правопорушника (якщо особа злочинця невідома)¹. Проводячи допит потерпілих осіб, варто пам'ятати, що жертви таких правопорушень часто соромляться і важко переживають події, що з ними трапилися. Тому потрібно коректно формулювати питання; обирати темп допиту з урахуванням емоційно-психологічного стану допитуваної особи; робити відволікаючі ремарки; своєю поведінкою й інтонацією виражати розуміння до допитуваної особи; задавати деталізуючі питання; використовувати тактичні прийоми, спрямовані на актуалізацію забутого; залучати в якості спеціаліста психолога. Крім того, рекомендується проводити допит потерпілих від зґвалтування та сексуального насильства особами тієї ж статі, що й потерпіла особа.

Під час допиту підозрюваного важливо встановити, коли, де і в який спосіб він реалізував умисел на вчинення кримінального правопорушення; чи використовував насильство/погрозу його застосування; за яким критерієм обрав жертву; наявність і характер відносин між ним і потерпілою особою; усвідомлення ним віку, стану здоров'я та розвитку потерпілої особи; якою була поведінка потерпілої особи напередодні, під час і після вчинення кримінального правопорушення; чи використовувалися засоби фіксації та розповсюдження своїх протиправних діянь; хто був поінформований про вчинення кримінального правопорушення; чи були співучасники й які функції вони виконували; як часто вчиняв протиправні діяння щодо однієї жертви; скільки епізодів кримінальної протиправної діяльності; який стан його здоров'я; т. п.

Під час допиту свідка також слід налагодити сприятливу атмосферу допиту, встановити з ним контакт, роз'яснити його права та обов'язки, тактичні прийоми допиту обирати з урахуванням його позиції й емоційно-психологічного стану, тощо. В якості свідків рекомендовано допитувати очевидців протиправного діяння; осіб, які надавали медичну та/чи психологічну допомогу жертві; осіб з оточення підозрюваного та потерпілого задля отримання відомостей про передумови й обставини вчинення кримінального правопорушення, особистість правопорушника та потерпілого. Наприклад, у кримінальному провадженні

¹ Шмерецький Є.Є. Психологічні особливості допиту потерпілих від зґвалтувань. *Юридична психологія*. 2016. № 2. С. 122; Кушпін В.П., Малиновська А.В. Проведення окремих слідчих (розшукових) дій у розслідуванні зґвалтування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 321–322. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/81>.

№ 12021041610000173 в якості свідка була допитана ОСОБА_5, яка працює практичним психологом у КЗ «Апостолівський центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Надія». «ОСОБА_5 дала наступні показання. В травні 2021 року з Карпівської територіальної громади до центру прибули малолітні діти ОСОБА_9 та ОСОБА_10, як діти які опинилися в складних життєвих обставинах та відібрані у біологічного батька ОСОБА_3, мати дітей померла. Діти на час прибуття перебували в пригніченому емоційному стані, в стані депресії, були некомунікабельні, в емоційній ізоляції від оточуючих. При проведенні психолого-корекційні роботи діти почали розкриватися та стало відомо про наявність в родині економічного насилля, оскільки діти часто залишалися вдома самі, часто голодували. Через декілька місяців ОСОБА_11 розповіла про факти сексуального насилля, яке вчиняв над нею батько, повідомила, що батько почав домагатися її після смерті матері, торкався її статевого органу та змушував торкатися його статевого органу, що відбувалося постійно, коли батько хотів задовольнити свої сексуальні потреби. При цьому її брата ОСОБА_12 він просив вийти на вулицю, зачиняв двері. Також ОСОБА_11 повідомила, що одного разу на сіннику, який знаходиться на підвір'ї їхнього будинку, батько проник пальцем до її статевого органу, під час чого вона відчула сильний біль та потім відчувала дискомфорт, про що розповіла своєму брату. Під час психолого-корекційної роботи з ОСОБА_13, останній зайняв позицію відсторонення, вказав, що не бачив таких дій батька, однак іноді чув вночі якісь стогони. Про виявлені під час роботи обставини сексуального насилля вона повідомила директора центру та ними було прийняте рішення звернутися до органів поліції із заявою про злочин. Також вказала, що як психолог та законний представник малолітньої потерпілої вона була присутня на всіх допитах ОСОБА_7, яка добровільно без будь-якого примусу розповідала про вищевказані обставини»¹.

Кримінально-правова та криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством, а також слідча практика з їх виявлення та досудового розслідування вказує, що вказані протиправні діяння часто вчиняються по відношенню до неповнолітніх/малолітніх осіб чи за їх присутності. Відповідно працівники органу досудового розслідування стикаються з необхідністю проведення допиту вказаної категорії осіб. У зв'язку з чим важливо виокремити особливості допиту неповнолітніх/малолітніх осіб. При цьому «особливої уваги потребують не тільки процесуальні вимоги до проведення допиту малолітньої та/чи неповнолітньої особи, а й тактичні особливості. Зокрема, мова йде про необхідність урахування поряд із емоційно-психологічним станом особи внаслідок потрясіння, отриманого під час учинення протиправного діяння, ще й фізіологічних і психологічних особливостей

---

¹ Справа № 197/161/22. Судове провадження № 1-кп/177/69/22. Кримінальне провадження № 12021041610000173. Матеріали Криворізького районного суду Дніпропетровської області. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105259770> (дата звернення: 23.01.2024).

розвитку особи на кожному з етапів її дорослішання»¹.

Зокрема, «в умовах посилення тенденцій «турботливого ставлення» до неповнолітніх учасників, врахування їх найкращих інтересів, а також прагнення широкої імплементації міжнародного стандарту ефективної участі дитини у кримінальному провадженні, суттєво зростає вага питання диференційованого інформування дитини про її права та можливості, розробка різних каналів доступу інформації про завдання та процедурні питання ювенальної юстиції. Ба більше, вони стають одними із ключових, оскільки створюють передумови для реалізації дитиною всіх її прав»². Проте, як засвідчує практика, органи, що зобов'язані забезпечувати права неповнолітніх під час досудового розслідування, не повною мірою виконують покладені на них обов'язки та нехтують вимогами закону, що в подальшому негативно відображається на психології особи неповнолітнього³. Тому важливим є дотримання в кримінальному провадженні правил і процедур, спрямованих на захист дітей-жертв злочинів і дітей-свідків злочинів. Зокрема, мова йде про процесуальні правила, що забезпечують від прямого контакту між дитиною-жертвою та дитиною в конфлікті із законом на всіх стадіях кримінального провадження. Ще одним важливим інструментом для захисту дітей-жертв злочинів і дітей-свідків злочинів є запровадження фіксування показань дитини на відеозаписі з подальшим використанням такого відео як доказу для уникнення повторних допитів дитини, які можуть її ретравматизувати. Для того, щоб відповідні процесуальні дії проводилися в дружній до дитини атмосфері, існує практика «зелених кімнат» і центрів «Барнахус», які вже почали створювати в Україні⁴.

Допит має будуватись з урахуванням вікових та психічних особливостей особи, що обумовлено індивідуальністю кожної особи, а тим паче неповнолітньої. Слід додати ще й не сформовану психіку, відсутність достатнього життєвого досвіду і наявності негативних ключових факторів, які сприяють розвитку злочинності серед молоді⁵. Зокрема, з метою

¹ Пчеліна О.В., Іванова А.В. Особливості допиту неповнолітніх під час розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. *Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану*: тези доп. Міжнар. наук.-практ. Конф. (м. Кам'янець-Подільський, 24 листоп. 2023 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека», ф-т № 1. Кам'янець-Подільський: ХНУВС, 2023. С. 367.

² Червінко М.В. Інформаційні гарантії прав дитини у кримінальному провадженні: зміст та спосіб реалізації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 469. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/110>.

³ Гошовська Ю.В. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 5 (32). С. 141.

⁴ Грищенко К. Реабілітація замість покарання: як має працювати ювенальна юстиція? *JustTalk*. URL: <https://justtalk.com.ua/post/reabilitatsiya-zamist-pokarannya-yak-mae-pratsyuvati-yuvenalna-yustitsiya> (дата звернення: 23.01.2024); Economic and Social Council Resolution 1997/30, Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System (the Vienna Guidelines), adopted by the Economic and Social Council on 21 July 1997, p. III. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/guidelines-action-children-criminal-justice-system> (дата звернення: 23.01.2024).

⁵ Задоя О.В. Особливості допиту неповнолітнього злочинця. *Актуальні питання досудового розслідування слідчими органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики*: тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 18–19 квітня 2013 року). К.: «Хай-Тек

«зменшення травматизації дитини» пропонується використовувати методика «зеленої кімнати», оскільки в такому разі опитування проводиться за спеціальними методиками та у комфортній атмосфері, а завдяки технічному оснащенню забезпечується можливість вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відеозапис для проведення досудового розслідування без проведення повторних допитів¹. Як приклад, проведення допиту дитини у «зеленій кімнаті» дає можливість опитати дитину мінімального віку. Спостерігаючи за тим, як дитина грає з іграшками, можна зробити висновок, що, наприклад, дитина зазнала сексуального насильства, адже дитина за допомогою іграшок може імітувати статевий акт не розуміючи в силу свого віку і розвитку, що це таке, а просто відтворює те, що вона систематично бачила. Для дитини такий допит є найменш травматичним, оскільки він відбувається у комфортній та дружній атмосфері, оточення не нагадує про пережиті негативні відчуття. Дитина повністю зосереджена на допиті, навіть якщо сам допит є грою (у випадку допиту досить маленьких дітей)².

Ключовими завданнями використання методики «Зелена кімната» поліцейськими є: встановлення взаємодії з дитиною з урахуванням її вікових та психологічних особливостей, сприяння відкритому спілкуванню з нею; отримання достовірних показань дитини в умовах, дружніх до дитини, та з дотриманням принципів правосуддя, дружнього до дитини; мінімізація та недопущення повторної травматизації дитини, блокування гострих стресових реакцій, що можуть виникнути під час її допиту; сприяння у отриманні доказу у справі та прийняття справедливого рішення, що відповідатиме найкращим інтересам дитини. Робота за методикою «Зелена кімната» можлива з дитиною будь-якого процесуального статусу. При цьому важливими умовами ефективності методики «Зелена кімната» є: проведення допиту/опитування дитини із дотриманням «формули ефективної взаємодії з дитиною»: «безпечне місце» + «безпечний дорослий» = «дитина у безпеці»; проведення допиту/опитування дитини відповідно до рекомендованих фаз (етапів проведення допиту/опитування)³.

Однією з основних криміналістичних рекомендацій до проведення результативного допиту неповнолітнього є встановлення психологічного контакту за допомогою проведення бесіди на загальні теми, приміром, про спорт, навчання, фільми, книги, ігри тощо, демонстрації знань про його потреби й інтереси. Крім того, слідчому варто під час допиту неповнолітнього/малолітнього триматися спокійно, доброзичливо, але

Прес», 2013. С. 93–94.

¹ Мальована Т.І. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 178.

² Мальована Т.І. Склад та роль осіб, які беруть участь під час допиту дитини у кримінальному провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 307; Іванова А.В., Пчеліна О.В. Особливості допиту дітей за правилами «зеленої кімнати». *Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє*: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. 20 квітня 2023 року, м. Черкаси. Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. С. 288.

³ Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. Київ, 2021. С. 20.

разом із тим достатньо твердо. Така манера поведінки сприятиме встановленню потрібного контакту з підлітком, налаштує його на відверту розмову¹.

Під час проведення допиту, враховуючи саму особу неповнолітнього, можна застосувати наступні тактичні прийоми допиту:

- наведення прикладів із життя осіб, які стали на злочинний шлях у ранньому віці, а саме перспективу все життя провести за ґратами не досягнувши нічого в житті;

- викликати почуття аморальності вчинених протиправних дій, які обов'язково повинні бути пов'язанні з роз'ясненням про те, що не пізно стати на шлях виправлення і що ви як слідчий бажаєте допомогти;

- демонструвати поінформованість, яка в свою чергу змусить розповісти неповнолітнього всі обставини справи;

- роз'яснення що сприяння слідству дасть передбачену законом змогу пом'якшити або в деяких випадках уникнути кримінальної відповідальності та ін.²

Проаналізувавши рекомендації стосовно проведення допиту дітей, зокрема способу формулювання питань, пропонуємо використовувати наступний алгоритм дій під час проведення вказаної слідчої (розшукової) дії: звертатися до дитини спокійним тоном, уникаючи емоцій, незалежно від змісту питання; говорити повільно; спостерігати за тим, чи дитина вас розуміє; починати з легших, необтяжливих питань, поступово підвищуючи їх складність; звертати увагу на те, щоб одне питання містило в собі лише одну тему, яка вимагає пояснення; давати дитині час замислитися над відповіддю; використовувати прості граматичні конструкції; ставити короткі питання, максимально на два-три слова довші за речення, яке вживає дитина; використовувати в питаннях активний стан дієслова, уникайте пасивного стану; використовувати власні назви та імена, уникайте займенників; з'ясовувати з дитиною значення використовуваних нею виразів; у питаннях використовувати вирази, які вживала дитина (пара фраз з використанням ключових слів); перед тим як поставити дитині питання, яке вимагає особливих знань, переконатися, чи ці знання є достатніми для того, щоб дати відповідь³. Також важливо: контактувати з дитиною, опускаючись на рівень зросту дитини та не спілкуватись «зверху – донизу»; не підвищувати голос, не робити різких рухів, не тиснути, не пришвидшувати дитину, не критикувати та бути обережним з тактильними дотиками; якнайчастіше звертайтеся до дитини на її ім'я; створити

¹ Криміналістика: підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.; за ред. проф. В.Ю. Шепітька. 4-е вид., перероб. і доп. Х.: Право, 2008. С. 208.

² Задою О.В. Особливості допиту неповнолітнього злочинця. *Актуальні питання досудового розслідування слідчими органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики: тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 18–19 квітня 2013 року)*. К.: «Хай-Тек Прес», 2013. С. 95.

³ Іванова А.В., Пчеліна О.В. Особливості допиту дітей за правилами «зеленої кімнати». *Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. 20 квітня 2023 року, м. Черкаси. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. С. 288.*

безпечну атмосферу, виражаючи своє добре ставлення до дитини; говоріть повільно, чітко, спокійним голосом; використовувати просту, зрозумілу для дитини мову; часто проявляти свою зацікавленість до дитини жестом (хитання голови) або інтонацією; переконати дитину, що вона є партнером у розмові, скажіть, що те, що вона розповідає, є важливим; підтримувати відповідний зоровий контакт без надмірного, безперервного спостерігання за дитиною; переривати розповідь дитини лише тоді, коли це є вкрай необхідно; перепитати дитину, якщо не зрозумієте її висловлювань; якщо дитина довгий час не відповідатиме на запитання, спробувати сформулювати його інакше; гідно оцінити зусилля дитини, яка дає показання, але не хвалити за конкретні відповіді, не обіцяти винагороди; сказати дитині, якщо виникає така потреба, що ви усвідомлюєте, що вона відчуває занепокоєння, і підкресліть небезпідставність її почуття; коли ви намагаєтеся, щоб дитина розповіла про себе, показати готовність відкрити частину свого особистого життя (що любите, чим захоплюєтеся, тощо), щоб стати для дитини реальною, ближчою людиною¹.

Разом із тим, щоб допит дитини за правилами «зеленої кімнати» був продуктивним, варто звернути увагу на поширені помилки, які допускають працівники органів досудового розслідування та яких варто уникати, а саме: не переходити з теми на тему; не ставити одночасно більше одного питання; уникати жестукуляції та інтенсивної міміки; не вживати заперечень; уникати незрозумілих багатозначних виразів («ці речі», «така поведінка»); уникати абстрактних, узагальнюючих термінів та назв на користь більш конкретних виразів (замість «тварина або зброя», скажіть «собака або пістолет»); уникати виразів, які замінюють своє значення залежно від місця й часу («тут», «там», «раніше», «пізніше»); працюючи з маленькими дітьми, уникати термінів, які описують співвідношення («більше», «менше», «швидше»). Крім того, потрібно не забувати наприкінці допиту запитати дитину, чи хоче вона щось додати². Також слід уникати таких помилок: не порушувати фізичного простору дитини, залишайтеся на безпечній для неї відстані; не підганяти дитину, дати їй час на те, щоб обдумати свої відповіді; не оцінювати дитину та її висловлювання; не реагувати здивуванням на висловлювання дитини, навіть якщо вони вас шокують; не коментувати описаних дитиною ситуацій згідно з уявленнями дорослих; не змушувати дитину до відповіді, кажучи, що вона повинна щось знати чи пам'ятати; не давати дитині обіцянок, яких ви не можете виконати;

¹ Бугаєць Т., Ковальова О., Пашко Н. Сексуальне насильство щодо дитини: координація дій: інформація для спеціалістів. Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та Уряду Німеччини. С. 21; Пчеліна О.В., Пчелін В.Б. Тактика допиту неповнолітніх. *Сучасні напрями, засоби та методи протидії злочинності в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, доктора юридичних наук, професора Колмакова В.П. (м. Одеса, 20 жовтня 2023 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 124–128.

² Іванова А.В., Пчеліна О.В. Особливості допиту дітей за правилами «зеленої кімнати». *Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє*: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. 20 квітня 2023 року, м. Черкаси. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. С. 288.

не питати у скривдженої дитини, чи злочинець повинен бути покараним і яким чином; не оцінювати близьких дитині осіб; не впадати в паніку, якщо дитина виражає свої негативні емоції, в такому випадку не варто казати «не плач», «не нервуй»¹.

Окремо варто зазначити, що не рекомендується! залучати до проведення допиту неповнолітньої/малолітньої особи психолога, який здійснював роботу із дитиною та батьками, оскільки поєднання функціональних ролей психолога може ускладнити або надання свідчень, або подальшу психологічну роботу з дитиною. Також важливо розуміти, що у процесі проведення слідчих (розшукових) дій із дитиною психолог, за згодою батьків, може надати інформацію про стан дитини, протокол здійснених консультацій іншому психологу, який буде проводити опитування/допит. Якщо батьки не дають згоду про надання інформації про дитину, то, у випадках запиту правоохоронних органів, психолог буде зобов'язаний її надати (ст. 93 КПК України)².

Висновки. Отже, тактичні особливості допиту під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством, зумовлюються: процесуальним порядком проведення допиту, визначеним у ст. ст. 223–227, 232, 615 КПК України; властивими досліджуваній категорії протиправних діянь закономірностями їх вчинення та слідоутворення; процесуальним статусом допитуваної особи; займаною допитуваним позицією; обсягом обізнаності допитуваної особи з приводу предмета допиту.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2024

Oksana V. PCHELINA,

Doctor in Science of Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

Vitaly B. PCHELIN,

Doctor in Science of Law, Professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

INTERROGATION TACTICS DURING THE INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENSES RELATED TO SEXUAL VIOLENCE

It has been emphasized that during the formation of the methodology of the investigation of criminal offenses related to sexual violence, it is necessary to highlight the procedural and tactical features of conducting individual

¹ Бугаєць Т., Ковальова О., Пашко Н. Сексуальне насильство щодо дитини: координація дій: інформація для спеціалістів. Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні та Уряду Німеччини. С. 22.

² Пашко Н., Козлова А. Організація роботи психолога із випадками сексуального насильства щодо дитини. Unicef. Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх. Всеукраїнський громадський центр «Волонтер». С. 4.

investigative (search) actions. The necessity of distinguishing and characterizing the features of interrogation during pre-trial investigation of criminal offenses related to sexual violence has been substantiated. The importance of interrogation during the pre-trial investigation of criminal offenses related to sexual violence has been revealed. It has been noted that the procedural procedure for conducting an interrogation during a pre-trial investigation of the investigated category of criminal offenses is defined in Art. Art. 223–227, 232, 615 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. It has been found that the main purpose of the interrogation is to obtain detailed and truthful statements from the interrogated person, to the best of his knowledge. For this purpose, the person conducting the interrogation must establish psychological contact with the interrogated. Forensic recommendations on the tactics of interrogation have been formed, taking into account the procedural order of interrogation; patterns of their commission and trace formation characteristic of the studied category of illegal acts; the procedural status of the interrogated person; the position taken by the interrogated person; the scope of the interrogated person's knowledge about the subject of the interrogation.

Key words: *pre-trial investigation, criminal offenses, sexual violence, investigative (search) action, interrogation, interrogation tactics, forensic recommendations.*